

TEMAHEFTE

om likestilling i det

pedagogiske arbeidet

i barnehagen

Nina Rossholt

KUNNSKAPSDEPARTEMENTET

Innholdsfortegnelse

Forord fra forfatteren	5
Del 1: Likestilling og likeverd i politiske dokumenter og i barnehagen	6
Hva er likestilling?	6
Å bli et kjønn	8
Barnehagens samfunnsmandat og synet på barnet i sentrale politiske dokumenter	10
Praksis og dialog som diskurs	11
Etikk og demokrati i barnehagen	14
Like muligheter for jenter og gutter i barnehagen	14
Likestilling og likeverd i en mangfoldig barnehage	15
Kroppen i snøen	16
Likestilling og følelser	17
De minste og de litt større barna...	17
De minste barna	18
De litt større barna	19
Ett av flere kunnskapssyn:	
Likestilling i det pedagogiske arbeidet og våre kjønnede begreper	21
Synlig og dill og dall	22
Kategoriseringer, språk og makt	24
Kropp, kjønn og bevegelse	25
Forståelser av omsorg i mediene og hos foreldrene	28
Del 2: Likestillingsfremmende metoder og strategier	30
1. Praksisfortellinger. Hva lærer barna i barnehagen?	33
2. Rommene i barnehagen – ute og inne	36
3. Kjønnsdelte grupper	37
4. Personalets holdninger til likestillingsarbeid	37
5. Vennskap – med fokus på inkludering og ekskludering	38
6. Vennskap på tvers av kjønn	39
7. Lukkede og åpne tekster om kjønn i barnehagen	39
8. Historier om helter – Hvilke metaforer er det som brukes?	41
9. Å lese tradisjonelle eventyr sammen med barna	41
Litteratur	42

Forord

Ny rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver trer i kraft 1. august 2006. For å støtte barnehagenes arbeid med innføring av planen, har Kunnskapsdepartementet fått utarbeidet en serie temahefter. Temaheftene er ment som inspirasjon og grunnlag for refleksjon i arbeidet med ulike temaer knyttet til barnehagens innhold og oppgaver.

Innholdet i temaheftene står for forfatternes regning. Jeg takker samtlige forfattere og andre som har deltatt i arbeidet med heftene for innsatsen og samarbeidet, og ønsker lykke til med et fortsatt godt arbeid med barnehagens innhold.

Øystein Djupedal
Kunnskapsminister

Forord fra forfatteren

Det er et ønske at man ser temaheftet om *likestilling i det pedagogiske arbeidet i barnehagen* i sammenheng med de andre temaheftene som blir utgitt fra Kunnskapsdepartementet.

Mitt faglige ståsted

Jeg har arbeidet i flere år som lærer på førskolelærerutdanningen og undervist i temaet kjønn i barnehage og skole. Tematisk har jeg arbeidet med forståelser av kjønn som utfordrer vår båndtenkning. Jeg har vært opptatt av at vi ofte ubevisst reproducerer ulike forventninger til jenter og gutter i barnehagen. Det vi synes er naturlig at jenter og gutter gjør og kan gjøre blir i temaheftet utfordret. Det betyr igjen at praksisen i barnehagen blir utfordret. Faglige perspektiver som yter motstand mot det vi tar for gitt vil trekkes inn her. Hvordan vi kan arbeide med likestilling og likeverd reflekteres gjennom spørsmålene til videre arbeid og i del 2 i heftet.

Jeg vil takke de som har bidratt med faglige og metodiske innspill og korrekturlesning. Leif Askland, Astrid Toril Bjørnstad, Pia Friis, Ellen Gangnes, Heidi Jølstadengen, Terje Linge, Ommund Vareberg og Patrick Åserud.

Eik, april 2006
Nina Rossholt

Del 1:

LIKESTILLING OG LIKEVERD I POLITISKE DOKUMENTER OG I BARNEHAGEN

Hva er likestilling?

Isabel på nesten 3 år og Kalle på 5 er på sove- og lekerommet sammen. Venninnen til Isabel, Siri, løper til og fra mellom de ulike rommene i barnehagen. Jeg kommer inn, sier «Hei!», og setter meg ned. Her inne, i dette rommet, skjer det spennende ting, sier en av de voksne på småbarnsavdelingen. Isabel har kledd seg ut. Hun har på seg en brudekjole og svarte sko i størrelse 38. Skjørtet på hodet er kanskje et brudeslep? Kalle har ikke kledd seg ut. Kalle finner en inneball og ber Isabel om å stille seg foran vinduet. Hun kan stå i mål, sier han. Han sparker ballen mot henne, hun er klar. Hun løper mot ballen. Skoene løftes opp fra gulvet med klar lyd. Hun holder et godt tak rundt ballen, smiler, og er på plass igjen i målet foran vinduet. Latter, masse latter fyller rommet. Isabel og Kalle, ikke samme alder, ikke samme kjønn, men sammen i lek.

På hvilken måte handler denne praksisfortellingen om likestilling?

Likestilling handler om relasjoner og om å se og legge forholdene til rette for pedagogisk virksomhet som ikke reproducerer tradisjonelle kjønnsrollemønstre. Denne praksisfortellingen gir oss ikke svaret på hva likestilling er, men hva det kan være hvis vi begynner å se etter andre fortellinger enn de vi vanligvis forteller til oss selv, barna og foreldrene i barnehagen.

Tips til videre arbeid

Ta gjerne en runde på et personalmøte hvor dere diskuterer disse spørsmålene:

- Hva gjør jenter og gutter i vår barnehage og hvorfor?
- Når er barnas aktivitet et resultat av egne valg, av relasjonene som er i barnegruppa og når er de et resultat av hvordan vi voksne har tilrettelagt, bevisst eller ubevisst for at det er akkurat denne aktiviteten som er naturlig for barnet/barna?

I rammeplanen for barnehagen av 1. mars 2006 står det at *likestilling mellom kjønnene skal gjenspeiles i barnehagens pedagogikk* (punkt 1.3. Barnehagens verdigrunnlag). Likestilling er en verdi som skal stå sentralt i alt pedagogisk arbeid i barnehagen fremover. Temaheftet om likestilling tar utgangspunkt i at måten personalet møter barna på, er sentral for deres læring, noe som også understrekes i rammeplanen:

Hvordan personalet møter barns uttrykk gjennom kropp, språk, følelser og sosiale relasjoner har betydning for deres læring

(2.3. Læring).

Vi har her som mål å se nærmere på praksiser og fortellinger om jenter og gutter i barnehagen. Dernest er det et mål å synliggjøre at ulike perspektiver og forståelser om kjønn kan gi ulike pedagogiske muligheter for jenter og gutter. Vi ser nærmere på språket og hvordan språket skaper mening i barnehagen. De voksnes og barnas kroppslige uttrykk sees i lys av de voksnes kompetanse om seg selv og barna.

Hvilke muligheter gir vi jenter og gutter i barnehagen? Fremmer vi like muligheter, eller er vi med på å reprodusere tradisjonelle kjønnsrollemønstre? Like muligheter som politisk mål kan være en utfordring når vi samtidig ønsker å styrke respekten for forskjellene mellom mennesker i et flerkulturelt samfunn og i en barnehage. Forskjell og likhet som verdier kan arbeides med side om side. Det finnes et mangfold av posisjoner og væremåter for både jenter og gutter, men ikke alle posisjoner eller væremåter står til disposisjon for alle jenter og gutter.

Å bli et kjønn

Nyere kjønnsforskning er opptatt av at det er mange måter å være jente og gutt på. Når vi bruker begrepet kjønn her i temaheftet, vil det primært romme den kulturelle betydningen av kjønn. *Å bli et kjønn* er et sentralt begrep i temaheftet. I motsetning til *å være* som kan tolkes som noe konstant, er *å bli* et aktivt verb som viser framover. Barnet er ikke bare jente eller gutt i barnehagen, de blir også et kjønn og kjønnes hele tiden av seg selv, av andre barn og voksne. Det finnes derimot ingen sannheter om hvordan jenter og gutter skal være eller er. Det er mange sannheter og skiftende sannheter. Vi forteller oss selv og andre at noen jenter og gutter har for store bevegelser, eller for små bevegelser. Andre jenter og gutter gråter for mye eller for lite eller sipper når de ikke får det som de vil. Hvordan kan vi se og møte jentene og guttene med komplekse, sammensatte og motsetningsfulle fortellinger?

Tips til videre arbeid

- Hvilke merkelapper er det lett å sette på noen jenter og gutter? Hva tror du de merkelappene gjør med barna?
- Når vi snakker om hvordan gutter og jenter er på et avdelingsmøte, i pausen eller i andre sammenhenger, generaliserer vi ofte. Gjenkall en slik diskusjon, skriv ned det som ble sagt om gutter og jenter. Gå gjennom hvert enkelt barn i gruppa – hvem passer beskrivelsen på, hvem passer den ikke på?

Barnehagens samfunnsmandat og synet på barnet i sentrale politiske dokumenter

Stortinget har i barnehageloven av 17. juni 2005 nr. 64 fastsatt overordnede bestemmelser om barnehagens formål og innhold, jf. §§ 1, 2 og 3. Kunnskapsdepartementet har 1. mars 2006 med hjemmel i § 2 i loven fastsatt rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Forskriften trer i kraft 1. august 2006. Temaheftet bygger videre på føringer fra Barnehageloven av 17. juni 2005, Handlingsplan for likestilling 2004–2007 og FNs Barnekonvensjon.

Temaheftet støtter seg videre til rammeplanen for barnehagen punkt 1.3. Barnehagens verdigrunnlag:

Barnehagen skal formidle grunnleggende verdier som fellesskap, omsorg og medansvar og representere et miljø som bygger opp om respekt for menneskeverd og retten til å være forskjellige. Menneskelig likeverd, likestilling, åndsfrihet og toleranse er sentrale samfunnsverdier som skal legges til grunn for omsorg, oppdragelse, lek og læring i barnehagen.

Likestilling mellom kjønnene skal gjenspeiles i barnehagens pedagogikk. Barnehagen skal oppdra barn til å møte og skape et likestilt samfunn. Barnehagen skal bygge sin virksomhet på prinsippet om likestilling mellom de to kjønn. Gutter og jenter skal ha like muligheter til å bli sett og hørt, og oppmuntres til å delta i fellesskap i alle aktiviteter i barnehagen. Personalet må reflektere over sine egne holdninger til og samfunnets forventninger til gutter og jenter.

Intensjonen med Handlingsplanen for likestilling er å fremme kvalitet og mangfold i barnehagen. Rapporten «Klar, ferdig gå! Tyngre satsning på de små» (BFD 2005) viser at arbeid med kjønn i barnehagen dreier seg om spørsmål om demokrati. I rapporten vektlegges det at personalets kompetanse og holdninger til likestilling er viktig. Rapporten slår fast at personalet bør få mer kunnskap om likestilling og praktiske erfaringer med å arbeide aktivt med likestilling. Det som må trekkes fram fra rammeplanen, er fokuset på barns medvirkning og barn kroppslige og språklige uttrykk. Det får konsekvenser for barnehagens innhold og oppgaver.

FNs barnekonvensjon – fra visjon til virkelighet innebærer prinsippet om «barnets beste» at kommunen skal anlegge et barneperspektiv på store deler av sin virksomhet. Hva som er «barnets beste» defineres ikke klart i Barnekonvensjonen, men vi kan få kunnskap om hva som er barnets beste gjennom samtaler med barna og viktige personer i deres liv. Videre har barn rett til medbestemmelse. Dermed kreves det at man legger forholdene til rette for at barnet kan si sin mening. Barnehagen utfordres til å bli tydeligere på hva som skjer i barne-

hagen gjennom ulike former for dokumentasjon. Temaheftet om likestilling i det pedagogiske arbeidet i barnehagen har derfor som mål å inspirere personalet til å integrere likestilling i det arbeidet som allerede gjøres i dag. Det bør gjøres i samsvar med barnehagens årsplan-arbeid og de lovpålagte og faglige dokumentene som legger føringer for det pedagogiske innholdet i barnehagen.

Hvis vi skal nå de likestillingspolitiske målene som samfunnet etterstreber, og begge kjønn skal få varierte utfordringer og like mye oppmerksomhet, er det en viktig oppgave for personalet å ikke reprodusere de tradisjonelle kjønnsrolleforventningene til jenter og gutter. Jenter og gutter er mye mer enn de forventningene vi har til dem i kraft av deres biologiske kjønn. Synet på barnet i barnehagen omhandler barns rett til å bli sett og anerkjent som samfunnsmedlemmer på linje med de voksne.

Rammeplanen vektlegger at barnehagen er en omsorgs- og læringsarena. Temaheftet kan brukes til å øke personalets kunnskap om omsorg og læring i barnehagen gjennom forståelse for ulike språklige og kroppslige praksiser. Det er ment som en faglig støtte i arbeidet med å gi barna større grad av medvirkning ut fra forståelsen om at barn lærer gjennom aktiv deltakelse i barnehagens virksomhet.

Praksis og dialog som diskurs

Likestilling blir ofte tenkt innenfor rammer som definerer jenter og gutter som motsetninger. Jenter er sånn, og gutter er slik. Likestilling sees da innenfor et dualistisk og binært perspektiv. Slik vi bruker begrepet her i temaheftet, er likestilling mer omfattende og sammensatt enn det vi til daglig tenker at likestilling er og kan være.

Før vi går nærmere inn på hva likestilling kan være i din barnehage, skal vi se nærmere på begrepet *diskurs*. De perspektivene eller begrepene som brukes videre i temaheftet er ment som en hjelp til å komme i gang. De er perspektiver og forståelsesformer, ikke endelige «sannheter» om hvordan vi skal forstå likestilling.

Diskurs som perspektiv eller forståelsesform er tankesett eller praksiser som er satt i system (Foucault 1996). Vi kan snakke om barnehagediskursene, femininitetsdiskursene og maskulinitetsdiskursene. Som ansatt og som barn i barnehagen må man forholde seg til diskurser, og vi prøver ut og gjør til dels diskursene til våre egne tankekart. I løpet av dagen kroppsliggjør jentene og guttene ulike diskurser gjennom hva som oppleves som «normalt» og «mindre normalt» for dem på de ulike sosiale arenaene de opptrer på. Diskursene er knyttet opp til makt og kunnskap (Foucault 1996, Dahlberg, Moss og Pence 2002, Dahlberg og Moss 2005, Davies 1993, 2003, Taguchi 2004, Taguschi og Åberg 2005). Foucault (1996) mener at vi forholder oss til en form for tenkning som kretser om normalitet, og han har introdusert begrepet *normaliseringsmakten*. Vi diskuterer sjeldent hva som er normalt, men vi tror vi vet det. Vi har lært det og gjort det til vår basiskunnskap at det er noen verdier og holdninger som sjelden blir oppløst eller stilt spørsmålsteget ved.

Praksis satt i system er former for diskurser. Det finnes mange måter å være feminin og maskulin på som jente og gutt, kvinne og mann i barnehagen. Det kan imidlertid være lokale sannheter om «rett» femininitet og maskulinitet som

Tegnet av Avais, 5 år

viser seg i faktisk oppførsel og praksis som jente og gutt, kvinne og mann i barnehagen (Rossholt 2005). I noen barnehager finnes det et mangfold av måter å være kjønn på, og i andre barnehager er et mer tradisjonelt syn på kjønn rådende.

Det er spennende å reflektere over når en jente og kvinne oppleves som for maskulin og når en gutt og mann oppleves som for feminin. Vi opererer ofte ubevisst innenfor en feminitetsakse og maskulinitetsakse hvor ingen direkte har fortalt oss hvor på skalaen våre fortolkninger av jenter og gutter, kvinner og menn befinner seg (Rossholt 2003a). Ut fra Foucaults forståelse om diskurs og makt må man derfor diskutere makten som defineres, og synliggjøre den. Det er gjennom dialogene, forstått som praksiser, at makten kan synliggjøres og motmakt kan settes inn.

Foucault (1996) skriver at der det finnes makt, finnes det også alltid motmakt. I alle relasjoner vil det være makt, skriver Foucault. Med et slikt teoretisk utgangspunkt vil det alltid være motmakt i barnegruppa. Davies (2002) definerer makt som

det å gjøre ting,

å vise motstand,

skrive,

skape,

bruke fantasien,

le,

å bevege mennesker til tårer.

Makt forstått på denne måten kan brukes som et analyseverktøy i studier av samspillet mellom barn og voksne, mellom barn og mellom voksne. Makt er ikke alltid å bruke ordene. Barn blir synlige som likeverdige subjekter i kommunikasjonen når vi setter fokus på relasjonene. Taguchi (2004) bruker begrepet *det lærende subjektet*. Hun argumenterer for at vi ikke bare *er* subjekter, men at vi *lærer* oss å være subjekter. Vi vokser opp som subjekter og blir fortolket som kjønnsvesener i en allerede kjønnnet kultur. Det vil si at vi lærer å utvikle vår subjektivitet og å være et subjekt i familien, i barnehagen osv. Gjennom subjektivitetsprosessen lærer vi oss til å være kvin nelige og mannlige subjekter, i det en person har ulike subjektiviteter som er tilgjengelige for personen i de praksisene han eller hun deltar i. Kvinner og menn, jenter og gutter blir fortolket og forstått selv igjennom språklige praksiser. De fortolker andre og blir selv fortolket ut fra hvilken posisjon og hvilke symbolske tegn de er bærere av.

For å synliggjøre for oss selv de praksisene som skapes i barnehagen, er *praksisfortellinger* en metode som kan brukes i den daglige virksomheten. En praksisfortelling er en fortelling som blir fortalt av barn eller voksne om seg selv, hverandre og om det som skjer i barnehagen. Birkeland (1998) mener at det er en nær forbindelse mellom erfaring og fortelling, og kaller fortellinger et bindeledd mellom handling og refleksjon. Gode praksisfortellinger vender fokus mot barnet og gir barnet subjektstatus, slik at vi voksne kan lære noe av barnet.

Tips til videre arbeid

- Når omtaler vi barna som kjønn i hverdagen vår?
- I hvilke sammenhenger forklarer vi barnas væremåte med «at slik er gutter» og «slik er jenter»?

Etikk og demokrati i barnehagen

Aktivt likestillingsarbeid krever at man hele tiden stiller spørsmålstegn ved verdier, tankesett og praksiser i barnehagen. Det handler om etiske standarder i forhold til barns rett til å bli respektert i vid forstand uavhengig av kjønn.

Det er viktig for kvalitets- og demokratiseringsarbeidet i barnehagen at vi utvikler kompetanse på likestillingsfeltet. Det bør skapes møteplasser for barn, personell og foreldre der likestilling og likeverd settes på dagsordenen. Det handler om kommunikasjon, posisjonering, makt og motmakt. Det handler om komplekse forhandlinger jenter og gutter står midt oppe i. Jentene trenger kompetente og reflekterte voksne for å komme seg videre i sin lek sammen med andre jenter og gutter. Guttenes utprøvinger av hva det betyr å være gutt i barnehagen kan i større grad utfordres, og vennskap på tvers av kjønn kan bevisst fremmes som en kvalitet for gutter og jenter.

Öhman (1999) skriver at skal man arbeide med likestilling i barnehagen, må man begynne med personalet. De voksne er forbilder. Uavhengig av de voksnes biologiske kjønn handler det om hvordan personalet fortolker og møter jenters og gutters kroppslige lek og væremåter. Når barnehagepersonalet snakker om *individets* behov, blir måten vi fortolker kjønn på i en kulturell sammenheng ofte usynliggjort.

[...]mange pedagoger hevder at de så visst ikke har behov for det her med likestilling. De mener at deres arbeid med individuell planlegging og dokumenter om hvert enkelt barn er tilstrekkelig for å se det unike mennesket, og at kjønn er ikke er relevant. Men det er jo for en stor del i samspillet med andre mennesker, barn og voksne, at barnet utvikler seg. Individperspektivet som veileder i arbeidet utgjør bare en del av den sammensatte virkeligheten som skaper den pedagogiske virksomheten. Andre idealer, så vel uttalte som uuttalte, blandes alltid inn. Individperspektivet kan ikke sikre likestillingen så lenge som verken individet eller organisasjonen har løftet fram og analysert de skjulte forestillingene omkring kjønn, etnisitet eller annen ulikhet på et bevisst plan

(Svaleryd 2002:53).

Tips til videre arbeid

- Er det medbestemmelse og demokrati vi har i tankene når vi lager noen regler for gutter og andre for jenter, som regel ubevisst – men likevel ganske konsekvent?

Like muligheter for jenter og gutter i barnehagen

Det finnes stereotyper om jenter som stille og snille og gutter som bråkete og

tøffe. Jenter og gutter i dagens barnehager har i utgangspunktet like muligheter, men når vi erfarer og ser en jente eller gutt, tillegges de ofte noen spesifikke kroppslige egenskaper, som for eksempel at jenter er mer omsorgsfulle enn gutter og at gutter trenger å bevege seg mer fysisk enn jenter. Da blir biologisk kjønn noe som kobles til visse måter å være jente og gutt på, som i forskningen kalles sosialt kjønn. Her i temaheftet skal vi ikke ta opp de komplekse prosessene knyttet til forholdet mellom biologi og kultur. Vi skal derimot se nærmere på hvordan vi kan tenke og handle pedagogisk i forhold til likestilling i barnehagen. Det betyr ikke at vi ikke skal bruke begrepene jente og gutt. Det er derimot hva vi videre forteller og tenker om jenter og gutter i barnehagen som er interessant i denne sammenheng. Biologisk kjønn er knyttet til om man er født som jente eller gutt. Sosialt kjønn er knyttet til de forventningene vi har til jenter og gutter fordi de biologisk sett er forskjellige.

Aasebø og Melhus (2005) tar utgangspunkt i at det er biologiske forskjeller mellom jenter og gutter, kvinner og menn. Men hvilken betydning disse biologiske forskjellene får, er ikke naturgitt, de er kulturelt betinget:

Dette innebærer ikke at vi forneker at noen kjønnsforskjeller kan ha en biologisk forankring. Samtidig vil vi understreke at de psykologiske og sosiale forskjellene som utspiller seg i adferd, handlinger, relasjoner og interesser, er et resultat av sosialiseringprosesser i et samfunn hvor kjønn alltid har hatt – og har – en kulturell betydning som gjenspeiles i våre kulturelle forventninger om kjønn. Derfor er ikke kjønn noe en først og fremst er, det er noe en blir.

(Aasebø og Melhus 2005:68)

Likestilling og likeverd i en mangfoldig barnehage

Svaleryd (2002) skriver at likestilling ikke bare handler om statistiske størrelser som å telle hvor mange kvinner og menn som arbeider i barnehagen. Likestilling handler om verdier og motiver for handlinger. Forestillingen om likhet står sterkt i norsk kultur. Likhet i et samfunn forutsetter at vi har like verdier og et felles kulturelt ståsted. Det har vi ikke i et flerkulturelt samfunn eller barnehage hvor det er et mangfold av verdier som må forhandles og reforhandles i et kontinuerlig pedagogisk bevisstgjøringsprosess. Det er hele tiden en kamp om å definere hvilke verdier som skal være rådende i et samfunn og i en barnehage. Ideen om likhet kan innebære at det er et problem når andre mennesker oppfattes som forskjellig fra en selv. Likhetsideologien kan få konsekvenser for barnehagepersonalets relasjon til barn og foreldre som oppleves som forskjellig og annerledes (Gjerven, Andersen og Bleka 2006). Likeverd kan tenkes som en stor paraply som berører alle menneskers verdi uavhengig av kjønn, etnisitet, religion og sosial tilhørighet. Svaleryd skriver videre at ut fra sin erfaring må man synliggjøre det som ikke er likestilt for å bli seg bevisst dette vanskelige arbeidet. Det handler om mer enn utstyr og hvilke aktiviteter vi presenterer for barn. Det handler også om hvordan vi møter barna i garderoben med våre kropp, våre

stemmer, våre blikk. Hva gir vi oppmerksomhet på og hvordan gir vi oppmerksomhet til jentene og guttene i garderoben, rundt matbordet, i klosserommet, ute og inne? Med dette i bakhodet kan vi trekke inn læring i denne diskusjonen. Hva lærer barna i vår barnehage om hvem de er og ikke minst hvem de kan bli? Sitatet nedenfor fra rammeplanen for barnehagen kan gi oss en retning på hvordan vi kan arbeide med læring og læringsprosesser som grunnlag for likestilling:

Hvordan personalet møter barns uttrykk gjennom kropp, språk, følelser og sosiale relasjoner har betydning for deres læring

(2.3. Læring).

Likestilling i barnehagen handler blant annet om *rettigheter, makt, frigjørende blikk og relasjoner*. Det handler om å reflektere kritisk over hvordan sosiale relasjoner fungerer og hvordan vi som voksne fortolker sosiale relasjoner språklig og kroppslig (jamfør punkt 2.3. Læring). Det kan innebære motsetningsfulle prosesser å arbeide med kjønn i barnehagen. Det krever at personalet er villig til å se på sin egen praksis med andre briller enn de har gjort tidligere. Arbeid med likestilling i barnehagen kan sånn sett sees som et endrings- og utviklingsarbeid. Men hva er et frigjørende blikk?

Kroppen i snøen

Vi er ute i snøen, barn og voksne. Per lar barna klatre på kroppen sin. Barna søker ham. Er det sånn at menn er mer lekne? Jeg tenker tilbake på min tid som klubbarbeider og min nærhet til barna. Jeg tar litt snø og kaster på en av guttene. Han smiler og kaster tilbake. Jeg erkjenner at lek med snø gir et likeverdig utgangspunkt uavhengig av barnets språklige kompetanse. Leken handler om barn og voksne i snøen. Per sier det er viktig å se på den andres ansikt. Vi voksne er sterkere sier han. Per ber noen av barna om å slutte med å kaste snø med isklumper i. Jeg ser på ansiktet til barnet, og spør meg selv om barna har det bra. Jeg ser et ansikt som smiler. Da fortsetter jeg sammen med de andre...

Fortellingen handler om å tenke om igjen det jeg tar for gitt. Det handler om å se på min praksis med andre øyne. Det innebærer at jeg også ønsker å erfare kroppen min på andre måter enn det jeg har gjort til nå. Er bevegelsene mine kjønnede? Eller handler det om en leken voksen kropp i snøen sammen med mange barn? Et frigjørende blikk handler om å tenke om igjen det vi ser på som naturlig og lære oss til å se at en handling kan tolkes på flere måter.

Likestilling og likeverd handler om den vanskelige balansegangen mellom likhet og forskjeller, om respekt for individet kontra hensynet til fellesskapet, om problemer knyttet til ulikhet og hvordan forskjeller kan oppfattes og utnyttes som en ressurs. Likestilling og likeverd som begreper utfordrer våre tankemønstre. I hvilken grad vi øver oss på et frigjørende blikk når vi skal veilede, handler i stor grad om vår kunnskap om hvordan vi fortolker leken og forteller noen fortellinger til barna vi ikke har fortalt før.

Likestilling og følelser

Begrepet likestilling er et belastet ord, og mange av oss forbinder det med kvinnedagen 8. mars og noe vi snakker om når vi skal rekruttere flere menn til barnehagen. Personalet i en barnehage ble spurt om hva de forbandt med begrepet likestilling. Dette er noen av ordene som ble skrevet ned:

- lilla skjert
- kvinnesaksopplegg
- mannen skal lukke opp døra for damene, men ikke for enhver pris
- menn og kvinner har de samme jobbene

Hva ordene symboliserer, er avhengig av hvilken sammenheng de blir sagt og skrevet i. Gjennom noen få ord assosieres likestilling med klesstil, politiske saker, regler for skikk og bruk og valg av yrke. Det å arbeide med kjønnsrelaterte spørsmål i barnehagen handler om økt profesjonalitet og om egenutvikling. Når vi snakker om likestilling, trekkes vårt eget liv automatisk inn. Det er nesten umulig å snakke om eller arbeide med denne tematikken uten å trekke sine egne følelser og valg inn som en del av egne fortolkningskart.

Mange søker en enkel oppskrift når de skal utvikle likestillingspedagogiske strategier (Paulsson og Öhman 1999). Man forventer at det finnes en løsning på problemet med jenters og gutters, kvinners og menns ulike muligheter i livet. Men det finnes ikke en løsning som forandrer våre tradisjoner. I stedet handler det om mange små forsøk som med tiden kan føre til at vi ser på det å være jente og gutt som noe sammensatt og motsetningsfylt. Dere bør avklare med dere selv hva som handler om det private livet og hva som handler om det profesjonelle arbeidet i videre arbeid med likestilling.

Tips til videre arbeid

Dere må gjerne i starten av deres arbeid med likestilling ta noen runder på hva dere legger i begrepet likestilling, og knytt det gjerne til eget liv.

- Når blir kjønn et følelsesladet tema i barnehagen?
Hva skjer når du/dere blir i tvil om hvordan du /dere skal reagere?
- Hvorfor er det slik?

De minste og de litt større barna...

Når vi arbeider med likestilling, bør vi arbeide på flere nivåer samtidig. Kunnskap om barns utvikling har vært grunnleggende for barnehagen. Dahlberg, Moss og Pence (2002) mener forståelsen om barns utvikling er i krise fordi den ikke trekker inn kultur, klasse, kjønn, etnisitet og historie. Det betyr at forskjeller bare kan forklares gjennom avvik, omveier eller relativ framgang på en lineær skala. Barna i barnehagen har et biologisk kjønn, de kommer fra et bestemt geografisk sted, område og land, og familien deres har visse verdier de mener er viktig å fremme i oppdragelsen av barnet sitt. Dette gjør bildet komplekst. Vi fokuserer primært på kjønn, men vi skjønner at det er andre forhold som også spiller inn i arbeidet med barns medvirkning og rettigheter i barnehagen. Rammepånen for barnehagen vektlegger barns ulike erfaringer og forholdet mellom læringsprosesser og barns levde liv.

Under punkt 1.4. Barn og barndom står det:

Gjennom læringsprosesser blir barn kjent med og forstår i stadig økende grad den fysiske og sosiale verden, samtidig som de også gjenskaper og nyskaper kulturene de er en del av. Barnehagen må tilby alle barn et rikt, variert, stimulerende og utfordrende læringsmiljø, uansett alder, kjønn, funksjonsnivå, sosial og kulturell bakgrunn. Dette betyr at omsorgen og aktivitetstilbudet må tilpasses hvert enkelt barn og den aktuelle barnegruppen.

De minste barna

Det er kanskje på småbarnsavdelingen vi kan gjøre den største forskjellen i vårt likestillingsarbeid. De minste barna blir kjønnet gjennom ulike praksiser og dialoger. Barna tilegner seg et ordforråd gjennom sine relasjoner med de voksne og de andre barna. Det personalet kan sette fokus på, er barnas bevegelsesrepertoar, vennsapsrelasjoner og sin bevissthet om hvordan man benevner de ulike bevegelsene og væremåtene hos jentene og guttene. Hvordan vi tolker det som skjer i ulike situasjoner, er ofte preget av våre ubevisste holdninger til hva som er normalt for hvert kjønn. Personalets holdninger til omsorg som noe feminint kan være med å legge føringer på hvordan man veileder og fortolker de minste barnas kroppslige væremåter. Store bevegelser kan fort bli koblet til det å være gutt. Eller sagt på en annen måte: To gutter som sykler i full fart inne, blir kanskje sett på som mer normalt enn to jenter som sykler i full fart inne? Blir bordaktiviteter en kjønnet fortelling allerede på småbarnsavdelingen?

En styrer fortalte at det ble lagt for mye vekt på trygghet, forstått som rutiner, på noen småbarnsavdelinger. «Vi må legge den faglige lista høyere», sa han. Hva

man gjør og kan gjøre (eller ikke gjør) sammen med små barn, blir ikke i stor nok grad utfordret, mente han. Likestilling i denne sammenhengen er å anerkjenne de minste barna som likestilte med de større barna og gi dem lik verdi når det gjelder hvordan avdelingen fortolker barnas lek og samhandling gjennom dagen. Det som skjer sammen med de minste barna, kan verbaliseres i personalgruppa og synliggjøres i større grad i barnehagen generelt og til foreldrene.

På en småbarnsavdeling viste en av personalet tegninger i en treårsgruppe. Gruppa ble delt inn i en jente- og en guttegruppe. Det ble vist tegninger av en jente og en gutt som var glad og som var lei seg. Noen av jentene fortalte om da de hadde vært lei seg. Jentene brukte seg selv som eksempel i større grad enn guttene, og det viste seg at de også hadde et større ordforråd når det gjaldt følelser enn guttene. Dette eksemplet skal ikke bygge opp under stereotypier om kjønn, men kan være en tankevekker sett i lys av debatten om kjønn og språk i skolen. Vi kan gjøre dette litt mer komplekst å stille motspørsmål til denne formen for metode. Hvem definerer hva som er følelser og hvordan de skal uttrykkes gjennom kroppen, med ord eller på andre måter?

Tips til videre arbeid

- Hvordan setter jenter og gutter ord på følelsene sine på din avdeling?

Spør hva de kjenner inni seg. Skriv ned kommentarene deres. Kanskje ser du at gutter og jenter svarer ulikt, kanskje ikke. Diskuter med de andre på avdelingen.

De litt større barna

Når barna har blitt litt større, får hvilket kjønn de har større betydning for mange av oss. Barna blir mer opptatt av hvem de leker sammen med og hvordan de går kledd. Det er ikke lenger en sosial aksept for løping og høyt stemmevolum over lengre tid, slik vi kan se på en småbarnsavdeling.

I studentoppgaven *Barns fortellinger* om lek (Boland, Brænd, Carlsen, Horne og Stoltenberg 2005) har studentene intervjuet jenter og gutter i barnehagen om hva de leker med og hvem de leker med. Det alle barna formidlet i sine fortellinger, var at personalet ville at de skulle leke rolige leker. Studentene prøvde videre ut kjønnsrelaterte og ikke kjønnsrelaterte spørsmål til barna. Noen av spørsmålene som ble stilt, var: Er det noe dere ikke får lov til inne? «*Skrike, slå og sparke*», svarte guttene. Studentene spurte videre: Er det noe jentene får lov til som ikke guttene får lov til? Jentene svarte: «*Ja, når vi løper inne og må sitte på benken, må guttene sitte lenger enn jentene enda de mase om å få lov til å gå fra.*» Ut fra det jentene formidler språklig, har de observert, og kanskje kroppsliggjort, en praksis på at det lønner seg ikke å mase. Guttene svarte: «*Jentene får leke med masse ting, forsiktige ting, rolige ting. De er flinkere i samlings-stund til å sitte i ro.*» Guttene har også observert og språkliggjort den kroppslige praksisen at jentene er mer i ro i samlingsstundene. Dette er kunnskap som er viktig å synliggjøre, for å løfte opp hvordan fortellinger om kjønn blir erfart og verbalisert allerede i barnehagen.

Mange har nok erfart at jenter og gutter ekskluderer og inkluderer hverandre i lek (Ytterhus 2002) Det kan være at vi forteller mest om jenter som ekskluderer hverandre kroppslig og verbalt (Rossholt 2006). I alle fall kan dette være et tema man kan knyttes opp mot likestilling. Videre er det også relevant i forhold til begrepet læring jamfør diskusjonen tidligere i temaheftet. Igjen: Hva lærer jenter og gutter i barnehagen?

I en barnehage var det i en periode noen jenter i fire-femårsalderen som ekskluderte hverandre. Jentene hadde stor grad av lekekompetanse og lekte lenge sammen av gangen, men brått så var det slutt. Det var vanskelig for personalet å se hva som foregikk mellom jentene. Det de så og hørte, var jenter som gråt eller kjeftet på hverandre. Jentene hadde ulik språkkompetanse. Noen av jentene var tospråklige. Personalet kartla konfliktmønstrer og det viste seg at det var en klar hierarkisering blant jentene. Jentene med god språkkompetanse var de som definerte konfliktene, og de utøvde til tider makt over de andre jentene. Personalet gikk aktivt inn med språkposer som et metodisk verktøy for å hjelpe de jentene som ble tause når de skulle sette ord på følelsene overfor voksne og de andre jentene. Det viste seg at det hjalp alle jentene at et par voksne gikk inn og korrigererte deres relasjoner. Personalet arbeidet kontinuerlig med veiledning og støttet jentene i deres leting etter andre dialoger og praksiser.

Likestilling handler her om likestilling og likeverd mellom jenter når jentene har forskjellig kompetanse og trenger faglig veiledning. Veiledning er en arbeidsform for personalet for å myndiggjøre barnet, i dette eksemplet noen jenter på en avdeling.

Tips til videre arbeid

- Snakk med barna om hvem som får mest kjeft i barnehagen, eller om de synes de voksne gjør forskjell på gutter og jenter. Diskuter det som kommer fram i samtalen.

Ett av flere kunnskapssyn:

Likestilling i det pedagogiske arbeidet og våre kjønnede begreper

Barn har rett til å bli fortolket på en mangfoldig måte. Intensjonen med dette temaheftet er at vi blir mer bevisste på våre praksiser, tankemønstre og begreper. Ved å arbeide med bevisstgjøring kan vi erfare at våre relasjoner blir tydeligere for oss selv og mer frigjørende for andre. Når vi arbeider i barnehagen, har vi våre måter å tolke verden på gjennom de begrepene som er kjente for oss, og vi legitimerer ofte vår praksis gjennom de begrepene vi bruker. Når studenter begynner på førskolelærerutdanningen og allerede har erfaring fra «praksis», forteller de ofte om sine egen og andres manglende kompetanse på hvordan vi *blir, skaper og gjør* kjønn i barnehagen. Vi bør synliggjøre hvordan hverdagsspråket er kjønn, og vi bør bli mer klar over hvordan vi skaper kunnskap om kjønn i barnehagen som kan være begrensende for jenters og gutters muligheter. Det ligger mye makt i å definere andre hele tiden. Når vi skal utvikle hva likestilling er, og kan være i barnehagen vår, må vi se det i sammenheng med barns rett til å bli sett på mange måter. Likestilling kan fort bli abstrakte og politiske begreper hvis de ikke fylles med pedagogisk innhold som åpner opp for mangfold og forskjellighet som utgangspunkt for arbeidet vårt.

Det er vanskelig å tenke begrepet *mann* uten å se det i forhold til begrepet *kvinne*. Begrepet mann gir kun mening i forhold til begrepet kvinne. Det samme gjelder begrepsparet hvit–svart. Vi trenger ordet hvit for å gi mening til ordet svart. Det vi kan spørre oss om, er om de to begrepene har samme verdi. I litteraturen får ofte det første ordet i et begrepspar høyere verdi og status enn det som er plassert som nummer to, historisk og kulturelt. Det første begrepet blir ofte sett på som det som er normalt i en kulturell og språklig sammenheng. Det betyr ikke at det alltid er slik i praksis, men det er likevel et utgangspunkt for å sette i gang kritiske refleksjoner knyttet til hvordan kunnskap og læringsprosesser produseres i barnehagen gjennom ulike praksiser. Hvilken verdi begrepene får, handler mye om hvilken kontekst vi er i. I en barnehage har kanskje begrepet kvinne forrang for begrepet mann i noen sammenhenger og begrepet gutter forrang for begrepet jenter i andre sammenhenger? Vi sier ofte at barnehagen er full av feminine verdier fordi det arbeider kvinner der. Videre kan vi si at gutter trenger mer plass og er lettere å forholde seg til enn jenter. Kjenner du deg igjen? I så fall – hvorfor gir slike utsagn mening for oss, og hva gjør de med vår pedagogiske virksomhet?

Hvem får oppmerksomhet på min avdeling?

Dette svarte en førskolelærer på spørsmålet om hvem som fikk oppmerksomhet: Guttene. *Hvorfor? De gjør seg mer synlige, ikke så mye dill og dall osv. Reale og mer direkte oppførsel.*

Jentene. *Hvorfor? Flinke til å henvende seg til oss. Ønsker voksne med i leken mer enn guttene. Mildere, men mer dill og dall.*

Hva vil svarene være på din avdeling?

Synlig og dill og dall

Når vi snakker og skriver, ønsker vi å bli forstått og skape mening for oss selv og andre. Når vi skal tematisere kjønn, blir vi ofte opptatt av hvordan forskjellene kommer til uttrykk i forhold til den andre. Forskjellig i forhold til hva? I svarene fra førskolelæreren i avsnittet over, blir *synlig*, *real* og *direkte* positive uttrykk for det maskuline. Kan man si at *real* og *direkte* er motsetninger til *dill* og *dall* og *mild*? Er det sånn at for at noen skal være synlige, så må noen andre være usynlige? Og hva legger vi i begrepet *dill* og *dall*? Er det mindre verdt og kobles dermed til det feminine? Er det helt likegyldig om det er en mann eller kvinne som skriver dette? Analysen av teksten over er ingen sannhet, men en av mange. Den gir likevel mening til oss som en kjønnnet tekst. Du ville kanskje stusset hvis førskolelæreren hadde skrevet: «Jentene er mer synlige, guttene er mildere, men mer dill og dall.» Ordet *synlig* er knyttet til det maskuline, og ordene *milde*, *dill* og *dall* er knyttet til det feminine.

Moi (1998) skriver at det er milevid forskjell mellom det å være kvinne og det å være kvinnelig/feminin. Vi må ikke gå ut fra at biologisk kjønn bestemmer sosialt kjønn, skriver hun.

Vi er, som tidligere nevnt, fanget i språket når vi snakker og språket har allerede lagt mening i de ordene vi bruker. Likevel kan vi arbeide med å gi ny mening til ordene og «forstyrre» den meningen som er naturlig for oss. Dette kan vi gjøre sammen med personalet og sammen med barna. Sagt med andre ord: styrke vår kritiske evne til å reflektere over våre måter å bruke språket på.

Tenk på motsetningsparene:

voksen–barn

hvit–svart

normal–unormal

tynn–tykk

mann–kvinne

gutt–jente

hetero–homo

Det som blir utfordringene når vi skal arbeide med likestilling, er som tidligere beskrevet vårt syn på barnet, hva vi legger til rette for pedagogisk, og til slutt hvilke «briller» vi har på når vi fortolker oss selv, barnas kropp og språk i en relasjonell kontekst.

Vi definerer hele tiden hverandre. Det er veldig vanskelig å ikke gjøre det. Når vi arbeider med likestilling forstått som etiske og demokratiske prosesser, bør vi tenke om igjen det vi har blitt lært opp til å tenke som riktig. Når vi klassifiserer jenter og gutter, brune og hvite kan vi fort miste av syne det som skal være vårt mål: å gi jenter og gutter like muligheter.

Tips til videre arbeid

- Hvordan ytrer bÅstenkningen (dualistiske blikk) seg i ditt/deres arbeid i barnehagen?
- Lag en praksisfortelling hvor du velger Å sette han eller hun som subjekt i fortellingen. Skriv deretter *hun*, hvor det står *han* eller omvendt. Kan det hjelpe deg til Å se om ditt blikk er preget av bestemte forestillinger om kjønnet?

Kategoriseringer, språk og makt

Her kommer et eksempel pÅ hvordan språk, teorier og praksis reduseres til kjønnet som motsetning og ikke til komplekse bilder av det Å vÅre jente og gutt i barnehagen. Personalet kan bli seg bevisst hvilken makt det ligger i ulike fortellinger om barn. Praksisfortellinger kan fortelles pÅ mange mÅter som kan generere valgmuligheter og Åpne opp for andre fortolkninger om hva barn sier og gjør.

Kategoriseringen pÅ bakgrunn av kjønnet er hentet fra K. Wahlstrøms bok *Jenter og gutter og pedagoger. Likestillingspedagogikk i praksis* (2003) om arbeid med likestilling i barnehagen i Sverige. PÅ bakgrunn av observasjoner ble en del av jentenes og guttenes praksiser delt inn pÅ denne mÅten:

Jenter

- Leker i nÅrheten av de voksne og holdes i kontinuerlig avhengighet av de voksne
- Leker i par, inngår i relasjoner med en av gangen
- Leres opp til tilpasning og forsiktighet
- Er passive og lydige, tar ikke egne initiativer
- Trener språk, relasjoner, lydhørhet, og pÅ Å ta hensyn i leken og i voksenledelede aktiviteter

Gutter

- Leker i store grupper
- Tar og gis lederrollene
- Er aktive
- Utvikler aggresjoner
- Uttrykker seg språklig gjennom Å snakke om mÅlbare ting, helst store, og gjennom Å utstøte diverse lyder (Wahlstrøm 2003: 85–86)

Når vÅre praksisfortellinger eller observasjoner rammes inn pÅ denne mÅten, kan leseren tro at det er en objektiv beskrivelse av jenters og gutters virkelighet i barnehagen. Det er veldig bevisstgjørrende for personalet Å rette fokuset pÅ hvordan man kjønner – blir og skaper kjønnet – i barnehagen, og som vi ser, ligger det mye makt i det Å definere en handling ut fra kjønnsdualistiske blikk. Det stilles ikke spørsmålsteget ved barnas meningsskaping.

Når jenter og gutter erfarer at de voksne har forforståelser om at gutter er mer aktive enn jenter og at gutter er selvhevdende fordi de er gutter, blir det vanskeligere for mange jenter å tøye grensene for hva som forventes av dem som jenter. Ordene gjør noe med oss. Skal vi bryte tradisjonelle kjønnsrollemønstre og tradisjonelle fortolkninger om kjønn, må vi også tenke, skrive og fortolke kjønn mer mangfoldig. Da ser vi at bildene av jenters og gutters lek er mer kompleks enn det språket og vårt øye klarer å fange. Med dette som utgangspunkt kan vi koble *kroppens uttrykk* til temaet likestilling i det pedagogiske arbeidet i barnehagen.

Tips til videre arbeid

- Tenk på den gutten eller jenta som du mener er mest typisk gutt eller jente på avdelingen din. Begynn å legge ekstra merke til dette/disse barna. Når han/hun gjør noe som bryter med de mest typisk kjønnede forventningene, hvem legger merke til det? Hva slags oppmerksomhet får han/hun?
- Ville barna sagt det samme? Er denne måten å benevne barns handlinger på etisk forsvarlig i en kontekst hvor man skal arbeide for og med barns perspektiver og demokratiske prosesser?

Kropp, kjønn og bevegelse

En barnehage består av kropper. Barna er hele tiden i bevegelse: når de tegner, løper og synger, klatrer og danser, ler og gråter. Barnehagepersonalet forholder seg til barnekroppen på forskjellige måter: ut fra egen kroppslighet og fortolkning av hvordan barnekroppen bør bevege seg i barnehagens forskjellige fysiske landskap. Sett ut fra tanker om lek og læring er det interessant å se nærmere på i hvor høy grad personalet åpner opp for en allsidig bruk av barnekroppen. Kroppen er relasjonell (Rossholt 2003a og b, Moser 2003). Det er med kroppen vi møter et annet menneske. Det sosiale livet mellom menneskene skapes med kroppens aktive posisjonering i verden (Løkken 2005). Kroppenes handlinger i verden kobler seg til hverandre, da kroppen er relasjon i verden. Vi kler på kroppen, og vi viser våre grenser til den andre med kroppen. Vi søker den andre som kropp, og vi viser med ulike ansiktsuttrykk hvordan vi har det i øyeblikket. Det er noen fagområder som synliggjør kroppen mer enn andre fagområder i rammeplanen. Synet på barnet som kroppslig aktive er styrket i den nye rammeplanen, og det kan utvikles mer spesifikt gjennom de ulike fagtematiske områdene barnehagen arbeider med. Med kroppen som samlende tema kan barnehagen koble sammen ulike fagområder som for eksempel *Kropp, bevegelse og helse* og *Nærmiljø og samfunn*.

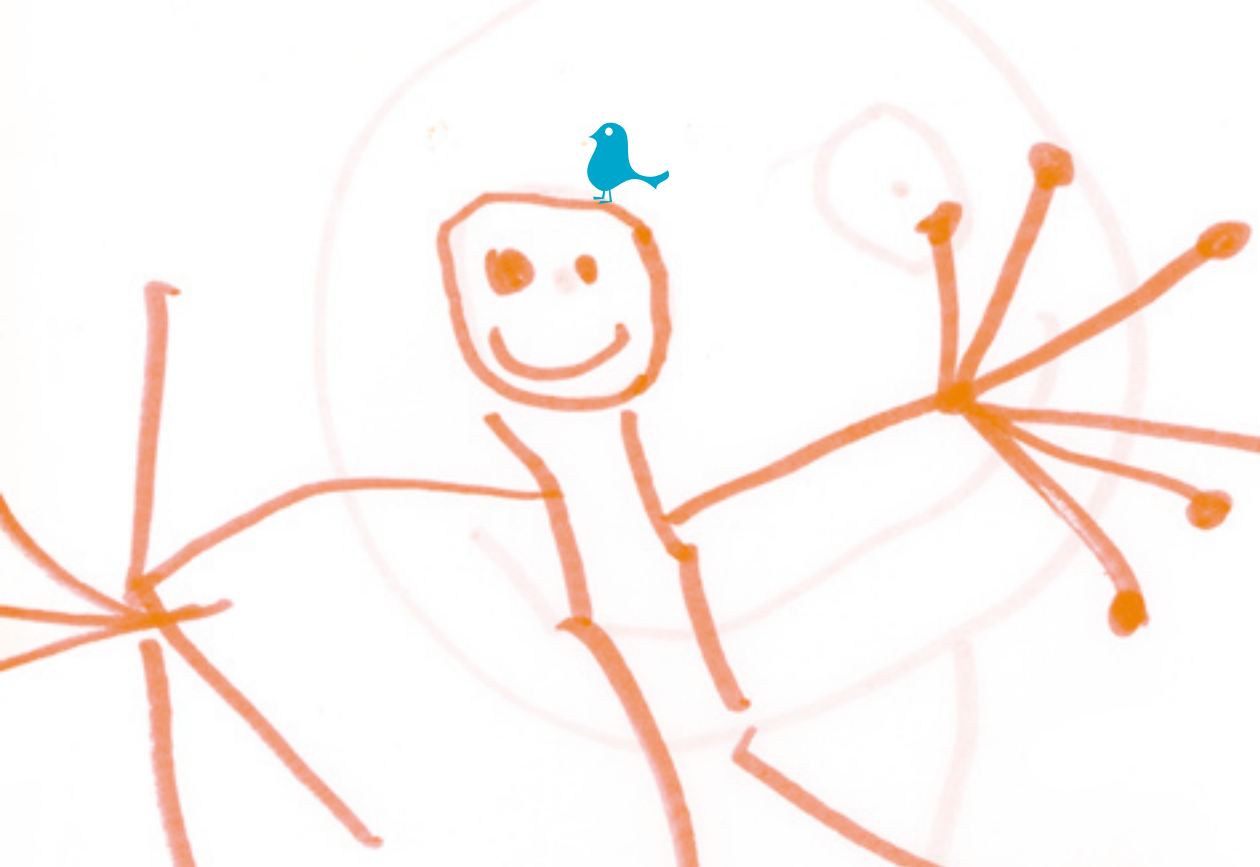
Kroppen er utgangspunkt for læring. Det har i de senere årene vært arbeidet med hvordan vi lærer kjønn og hvordan vi kjønner våre handlinger i barnehagen og skolen (Herskind 2005, Moser 2003, Aasebø og Melhuus 2005, Ytterhus 2002). Kan barna bevege seg som de vil i barnehagen? Nei, vil nok mange av oss si. Det er regler for hvordan vi skal bevege oss i ulike rom, både inne og ute. Det handler i stor grad om hva man leker og hvor man leker. Når man

leker Kaptein Sabeltann, trenger man kanskje større plass enn når man leker med lego eller med dukker? Jenter og gutter posisjonerer seg med kroppen. Alle handlinger springer ut av kroppen. Når et barn er aktivt, hvordan beveger det seg da? Andresen (1998) viser til at ubevisste tankeprosesser ofte legger føringer på vår forståelse og fortolkninger av kjønn. Dobbelstandard er definert som normer, regler og praksis som vurderer og sanksjonerer jenter og gutter ulikt, også i tilfeller hvor de handler likt. En jente og en gutt kan bevege seg i rommet med samme hastighet og stemmebruk og likevel få ulik tilbakemelding på sine handlinger. Det er tegn på at visse bevegelser knyttes til jenter og visse bevegelser til gutter. I en barnehage fortalte personalet at de brukte tegning som en form for sanksjonering hvis guttene var for bråkete. Jentene satt allerede og tegnet.

Hva jenter og gutter lærer i dukke-kroken eller på puterommet, får betydning for deres forståelse av hvem de er og kan bli. Det er derfor ikke likegyldig hva jenter og gutter leker med, eller hvilke relasjoner de inngår i i løpet av en dag. Det å bruke skogen og fjæra kan gi jenter og gutter felles referanseramme. Det er ikke da primært sunnhet som ideologi som bør formidles, men gleden og lysten ved å være en kropp som sanser og erfarer i ulike fysiske rom. Det kan være et felles utgangspunkt for like muligheter og like forutsetninger uavhengig av kjønn og kulturell bakgrunn.

Davies (2001) skriver at kroppen lærer seg til å kjenne seg igjen gjennom klisjeer som for eksempel det å være snill, flink, omsorgsfull, bråkete og rolig som jente og som gutt. Når vi henger merkelapper på hverandre og på barna, kan det skape visse følelser av ubehag og behag. Barnekroppen lærer å være i verden på

bestemte måter. Vi som voksne i barnehagen kan gi barna tilgang til flere praksiser og tankemønstre som åpner for mangfold i det å være jente og gutt i barnehagen.

Vi må se nærmere på jente- og guttekroppen som utgangspunkt for hva den kan gjøre og gjør uavhengig av biologisk kjønn.

Igjen:

Det finnes et mangfold av posisjoner og væremåter for både jenter og gutter, men ikke alle posisjoner eller væremåter står til disposisjon for jenter og gutter.

Tips til videre arbeid

- Hvilke bevegelser gis anerkjennelse i barnehagen i ulike kontekster?
- Hvordan legger dere til rette for allsidig bevegelse for jenter og gutter?
- Hvilke regler har vi for fysisk utfoldelse på avdelingen vår? Hvilke regler har vi laget til hvilke aktiviteter? Hvem får ha innerrommet?

Forståelser av omsorg i mediene og hos foreldrene

De store fortellingene om at jenter og gutter er forskjellige fordi de selv velger å leke med dukker og biler, er velkjente både blant personalet og foreldre. Vi har prøvd å gi jenter biler og gutter dukker, men de velger tradisjonelt, kan vi si. Ja, og det er ikke så rart. Mediene og foreldrene spiller mange ganger på lag i forhold til å opprettholde tradisjonelle bilder av kjønn. Hvilken betydning det har og får for jenter og gutter at de leker med visse typer leker, er et mer komplekst tema. Vi snakker ikke kun om dukker og biler eller rosa og blått. Det handler om hvordan vi fortolker jenters og gutters kropp og bevegelse i vid forstand og hvilke verdier som formidles i barnehagen av personalet og av barna. Vi må trekke inn mediens konstruksjoner av det feminine og maskuline og foreldrenes syn på hva jenter og gutter er og blir hjemme og i barnehagen. Det er derfor ikke et mål i likestillingsarbeidet at jenter og gutter skal bli like, men at det skal være rom for variasjoner over hva det betyr å være jente og gutt i barnehagen. Det er forventninger til oss om å kjønne ulike handlinger. Disse forventningene må vi løfte opp og diskutere i personalgruppa, med barna og med foreldrene.

En far som arbeider i en barnehage, har en sønn på fire år. De har pratet hjemme om at det er fint å ha jentevenner, ikke bare guttevenner. Dermed får gutten en sosial aksept for at han kan leke med alle i barnehagen. Noen foreldre er redde for at gutten deres skal bli mobbet på skolen om han bare leker med jenter. Vi skulle tro at dette ikke var nødvendig, men erfaringer viser at det ligger sterke sosiale forventninger til hvilke kjønn som bør være sammen over tid. Noen foreldre er også bekymret hvis sønnen eller datteren ikke har venner av det samme biologiske kjønn. Foreldrene er ofte redde for at barnet deres skal bli ertet og at barnet ikke lærer seg å være gutt eller jente.

En styrer fortalte om noen gutter som så i en legokatalog sammen med en ansatt. Guttene pekte på de legosettene de ønsket seg. Legosettene var ulike, rettet mot jentene eller guttene. Et typisk «jentelegosett» sa de at de ikke ønsket seg. Da påpekte den ansatte at de jo lekte med nettopp det settet her forleden da en av jentene hadde med dette settet i barnehagen. Da svarte guttene at de *kunne låne* settet, men ikke eie det.

Samtalene om likestilling trenger andre blikk, og likestilling som politisk og faglig mål bør derfor utfordres av mer komplekse begreper. Personalet må i større grad får tak i mangfoldet og de ulike posisjonene jentene og guttene får og tar i barnehagen. Det kreves kompetanse som ikke er fastlåst i spesielle forestillinger om hva som er normalt. Det finnes mange måter å være normal på, og dagen og morgendagens barnehage trenger voksne som evner å se og reflektere over barnas komplekse liv i en kompleks verden.

Mytene eller forestillinger om gutter som mindre omsorgsfulle enn jenter må også revurderes. Hva er omsorg? Har noen definisjonsmakt på begrepet og praksisen som følger? Det er mange måter å hjelpe, støtte og vise nærhet på. De begrepene vi tar for gitt gjennom hverdagsspråket vårt, må gis om ikke ny, så en videre betydning. Dette er også likestilling og likeverdsarbeid!

Jenter og gutter, kvinner og menn i barnehagen er mange ting. Det å fremme denne mangfoldigheten er utgangspunktet for å utvikle metoder som ser på individet som en kompleks og sammensatt person. Målet kan være å skrive om eller tenke om eller «forstyrre» kvinners og menns, jenters og gutters historier om seg selv eller andre som står dem nær for å bevisstgjøre eget tankemønster og valgmuligheter. Det «å forstyrre» en tekst skal vi komme tilbake til under overskriften «pedagogisk dokumentasjon».

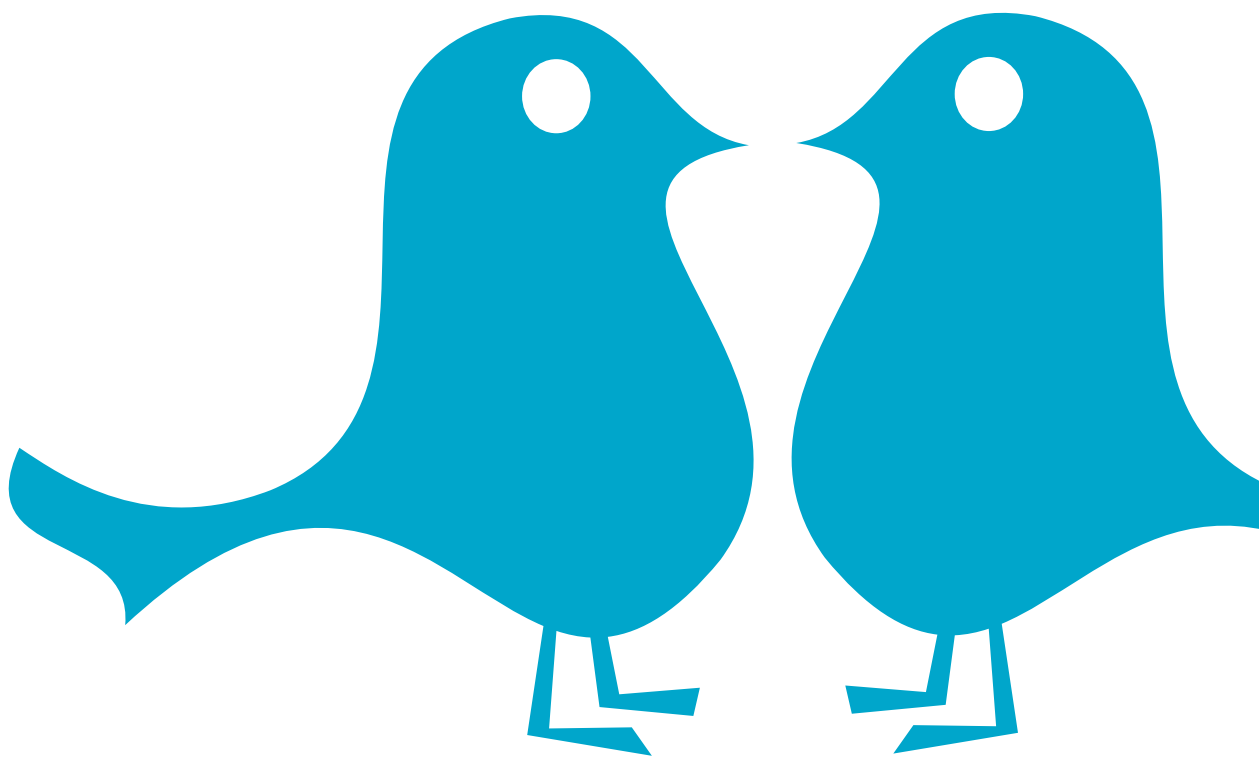
Tips til videre arbeid

- Hvordan ville dere invitere foreldrene til å delta i diskusjonen omkring kjønn og mediene?
- Hvordan ville dere invitere foreldrene til å delta i en diskusjon omkring forventninger til gutter og jenter?
- Ta opp temaet om likestilling på et foreldremøte. Gjør innkallingen litt provoserende – for det er slett ikke sikkert at så mange vil komme om dere bare sier at «i kveld skal vi snakke om likestilling.»

Del 2:

LIKESTILLINGSFREMME METODER OG STRATEGIER

Det finnes mange likestillingsfremmende strategier vi kan arbeide med i barnehagen. De kan være av lengre eller kortere varighet. I heftet har vi beskrevet metoder og strategier som handler om å bli mer bevisst på den voksnes holdninger og større prosjekter som omhandler virksomheten i sin helhet. Det å fokusere på begrepet frigjørende blikk i tilknytning til likestillingstematikken kan være med på å sette i gang bevisstgjørende prosesser hos personalet. Med frigjørende blikk menes det vi tidligere har nevnt: å se barnas handlinger som komplekse og være oss bevisst vår tendens til båstenkning om kjønn. Metodene og strategiene som diskuteres nå, kan brukes på ulike måter.

Det kan være fornuftig å ta en ting av gangen; dokumentere det man arbeider med og så gå videre. Likestilling skal være en integrert del av den pedagogiske virksomheten jamfør rammeplanen. Da trenger barnehagen tid til å arbeide systematisk med synet på barnet og synet på kunnskapen vi skaper, fornyer og dokumenterer på ulikt vis i barnehagen. Punkt 4.2. om bruk av dokumentasjon som grunnlag for refleksjon og læring i rammeplanen viser til viktigheten av å dokumentere det arbeidet vi gjør i barnehagen:

Viten om personalets arbeid og barns virksomhet i barnehagen er viktig som grunnlag for barnehagens utvikling. Dokumentasjon kan være et middel for å få fram ulike oppfatninger og å åpne for en kritisk og reflekterende praksis. Barns læring og personalets arbeid må gjøres synlig som grunnlag for refleksjon over barnehagens verdigrunnlag og oppgaver og barnehagen som arena for lek, læring og utvikling.

1. Praksisfortellinger. Hva lærer barna i barnehagen?

I et pågående prosjekt som omhandler likestillingsengasjerte kvinner og menn arbeides det sammen med personalet med innholdet i barnehagen (Askland og Rossholt 2005). Praksisfortellingene nedskrives på et eget skjema. I prosjektet brukes praksisfortellinger som metode for å bevisstgjøre personalet på deres valg i det pedagogiske arbeidet. De valgene de gjør, får konsekvenser for barnas læringsmiljø i barnehagen.

Praksisfortellingen er utgangspunkt for videre refleksjon, samtaler og refortellinger i personalgruppa, ved hjelp av disse støttespørsmålene:

- Hvorfor ser jeg denne episoden?
- Hva har det med kjønn å gjøre?
- Hva lærer barnet i denne episoden?
- Hva forteller episoden om rammene vi har for arbeidet vårt?

Når praksisfortellingen er skrevet ned, kan vi lese teksten om og om igjen og stille motspørsmål til den.

Hvis vi vender blikket mot tekster som formidles i noen likestillingsprosjekter, vil leseren kunne se at ulike fortellinger gir ulik tilgang til kunnskap og åpner eller lukker for mangfoldighet og kompleksitet i det å være jente og gutt.

Praksisfortellingens underliggende antakelser

Det vises nå til praksisfortellinger som «forstyrrer» det som vi vanligvis tenker er normalt. Hva vi ser og hva vi gjør, har med våre underliggende antakelser å gjøre og hvordan vi selv oppfatter vår oppgave som pedagoger og oppdragere.

Ut fra disse antakelsene (som ofte er ubevisste), forsterker vi barnas uttrykk – både positivt og negativt. Det vi tar for selsagt, har store konsekvenser for hva og hvordan barn lærer. Så jobben vår er å bli stadig mer bevisste på hva vi gjør, tenke gjennom hvilke erfaringer og hva slags læring barna utsettes for – og hvilke alternativer vi har for å forsterke eller motvirke erfaringene og læringen.

Eksempel 1

Vi er ute på tur. En av jentene behersker dårlig det å gå i terrenget. Hun føler seg ubekvem, sutrer og stopper ofte og gråter og protesterer. En annen, litt større jente tar henne i hånden og hjelper henne.

Et dualistisk syn

1. Min underliggende antakelse er at jenter ser hverandre, de viser mer omsorg for hverandre – de har en «innebygd» empati. Dette er de kanskje født med...
 - a. Jeg reagerer ikke, den største jenta gjør bare det jeg forventer – og de to jentene fornemmer at dette er slik det skal være. Selv om jeg ikke sier noe, forsterker jeg jentenes erfaring om hvordan jenter er med hverandre.
 - b. Jeg roser den eldste jenta for at hun hjelper den minste. Slik ros får denne jenta ofte. Hun blir oftest bare sett når hun gjør slike sosiale handlinger

Et mangfoldig syn

2. Min underliggende antakelse er at jenter tidlig lærer å tenke på andre, se andres behov og at dette er læring, ikke noe de er født med. Jeg er også bevisst på jenter vanligvis blir oppfattet som omsorgsfulle, og jeg vil gjerne bidra til å gi jenta noen andre forståelser av seg selv.
 - a. Jeg tenker at den eldste jenta ofte tar på seg et ansvar for andre. Hun gjør sjelden noe for seg selv. Jeg sier: Nei, gå og lek du – hopp med de andre barna borte på steinen der, jeg skal hjelpe Sara (den lille).
 - b. Jeg roser den eldste jenta – og tenker: Nå må jeg sannelig sørge for at hun får oppmerksomhet når hun gjør noe for sin egen del...

Her bryter jeg forestillingen om jenter som omsorgsfulle fordi de er jenter. Jeg kan velge å anerkjenne handlingen hennes og samtidig tilby henne noe annet. Personalet i mange barnehager kjenner seg sikkert igjen i både eksempel 1 og 2 og sier kanskje: Ja, dette gjør vi, men vi setter det ikke inn i en likestillings- og kjønnet kontekst. Det er viktig at barnehagen metakommuniserer hva som skjer av læring. Jenter er ikke bare omsorgsfulle og gode på relasjoner. De er også mye mer. Vi må passe oss for at vi ikke bruker en maskulin egenskap som motsatsen til relasjonell.

Eksempel 2

Tre gutter og tre jenter sitter ved det store bordet og tegner. Jentene tegner prinsesser, blomster, slott og så videre. De bruker lyse, klare farger og gjør seg veldig flid. De sammenlikner og overgår hverandre med å omtale hvor lite flinke de er til å tegne. Guttene bruker mørke farger, de tegner biler, mye kruseduller, store streker, det ene papiret etter det andre går med, tegningene dramatiseres og snart er de racerbiler som racer rundt hele avdelingen.

1. Min underliggende antakelse er at jenter liker å sitte stille og for eksempel tegne, mens gutter egentlig ikke vil tegne. Det er bare noe de gjør når de ikke finner på noe annet.
 - a. Jeg sier til guttene: Enten får dere tegne skikkelig, vi har ikke så mye papir at dere kan holde på på denne måten, eller så får dere finne noe annet å gjøre.
 - b. Jeg sier til guttene: Nå er dere så urolige at dere heller får ta på dere og gå ut.

Denne observasjonen kan være et utgangspunkt for å se nærmere på våre forestillinger om tegning og kjønn. Her kunne vi sett nærmere på våre forestillinger om hva jenter liker, men vi skal nå konsentrere oss om våre forestillinger om gutter. Vi har noen bestemte oppfatninger om hvordan man skal tegne og hva som skal tegnes. Guttene beveger seg og bruk av ark gjør noe med den voksnes opplevelse av rommet og lydnivået. Aktiviteten blir da ofte knyttet til gutter, lyd og store bevegelser, og de blir da ofte henvist til puterommet eller til rom ute.

2. Min underliggende antakelse er at alle barn liker å tegne. Barns fantasi får utløp, de snakker om det de tegner, og det er en konsentrasjonsfremmende aktivitet.
 - a. Jeg setter meg ned. Begynner å spørre. Hva slags bil er dette? Har biler forskjellige farger? Hva er den viktigste forskjellen på den bilen – i forhold til den som Per har tegnet?
 - b. Uroen er alt et faktum. Guttene trenger et alternativ. Men jeg bestemmer meg for å jobbe med barnas tegning. Guttene er jo interessert! Dette vil jeg diskutere på neste avdelingsmøte. Det ligger noen spennende muligheter her.
 - c. Jeg tegner sammen med guttene. Jeg foreslår å tegne prinse- og prinsessebiler og får med jentene på det.

Dette er en tilnærming som tar tak i guttenes interesse for biler. Man ser innholdet i aktiviteten, og er ikke bare opptatt av jentene som sitter stille og guttene som beveger seg mye. Guttene får anerkjennelse for sitt bidrag, og barnekulturen blir tatt på alvor og satt inn i en større faglig sammenheng. Guttene erfarer at de ikke må forlate rommet og lærer dermed heller ikke at å lage store bevegelser og lyd gir dem muligheten til å forflytte seg bort fra den voksne eller bort fra der aktiviteten er.

Tips til videre arbeid

- Diskuter praksisfortellingene ovenfor. Ser dere noe annet enn vår analyse? Har dere egne praksisfortellinger dere kan analysere på samme måte?

2. Rommene i barnehagen – ute og inne

Hvordan bruker jenter og gutter ute- og innearealene? Får barna utfordret sine kropp og språk på andre måter enn det de viser til daglig? Er det sånn at det er flest gutter som bruker puterommet og flest jenter som bruker dukkekroken? Det er ikke likegyldig hva vi presenterer av materiell inne og ute. Vi skal nå se nærmere på de relasjonene som skapes inne og ute.

Begynn med de minste

Når barna er små, har vi en unik mulighet til å delta i og anerkjenne lek og møter mellom barn som gir dem et allsidig utgangspunkt uavhengig av kjønn. Det å bevege seg i vid forstand – klatre, løpe, skli – kan være med på å fremme allsidig bevegelse for begge kjønn på tvers av tradisjonelle kjønnsroller. Leker som vi ofte forbinder med omsorg, kan utvides, og begge kjønn kan lære at de kan gjøre de samme tingene og få anerkjennelse for det. Bevegelse kan stimuleres, og vennsksapsrelasjoner kan styrkes for eksempel gjennom dans og annen fysisk aktivitet.

Rommens navn gir assosiasjoner til hvilken lek man skal leke hvor. Det betyr ikke at det er en automatikk i det, men kanskje vi kan lage og innrede rom som er åpne for hva som tilbys til jenter og gutter? Hva med et bevegelsesrom, restaurantrom, eller «drømme seg bort-rom»? En avdelingsleder fortalte om barnas lek ute i skogen og fjæra og om ulike materialer som ble tatt i bruk. Barna omgjorde kvister og stokker til for eksempel T- baner, stoler og sofaer.

I rammeplanen for barnehagen har fagområdet *Kropp, bevegelse og helse* fokus på jenter, gutter, kropp og bevegelse:

Gjennom arbeid med kropp, bevegelse og helse skal barnehagen bidra til at barna

- utvikler forståelse og respekt for egen og andres kropp og for at alle er forskjellige

For å arbeide i retning av disse målene må personalet

- skape betingelser for kroppslig lek og aktivitet der det også brytes med tradisjonelle kjønnsrollemønstre slik at jenter og gutter på en likeverdig måte kan delta i alle aktivitetsformer (s. 20)

Muligheten til likeverdig deltakelse er og blir en pedagogisk utfordring i forhold til hvilket syn og hvilken praksis vi har på arbeidet med kropp, bevegelse og kjønn.

Uteområdene

Se på temaheftet om natur og miljø. Det er gjort erfaringer med at jenter og gutter får brukt kroppen sin mer allsidig når man benytter skogen og nær-områdene rundt barnehagen. Vi kan bruke kjønnsdelte og ikke kjønnsdelte grupper som et pedagogisk grep.

En barnehage har arbeidet med turer i skogen ut fra mål om å gi jenter og gutter like muligheter og erfaringer. Personalet har som mål å utvikle bevegelse, motorikk og språk. De voksne deler gruppene inn etter kompetanse og ikke etter kjønn. De opplever at jentene og guttene er opptatt av mestringen de opplever når de klatrer og beveger seg i ulendt terreng. Barn med ulik etnisk bakgrunn er med på turene, og barna lærer ulike begreper i situasjoner knyttet til det de ser og erfarer.

Tips til videre arbeid

- Bruk uteområdene, skogen og fjæra. Tilby barna større arealer og bruk av andre sanser enn de gjør inne.

3. Kjønnsdelte grupper

Det kan være et pedagogisk poeng å dele jenter og gutter i noen timer i løpet av uka for å styrke dem på det de til vanlig ikke får erfaring med. I likestillingsprosjekter i Sverige har det blitt arbeidet mye med kjønnsoppdeling som pedagogisk metode etter den islandske *Hjalli-modellen*. Erfaringene fra prosjektene er at jenter og gutter *lærer* å bli kjønn. Vi har ofte ulike forventninger til hva jenter og gutter er og kan bli. I ulike barnehager har det vært arbeidet med å tilby jenter og gutter leketøy de tradisjonelt ikke leker med til daglig. I en barnehage lar man gutter leke med det som formidles som det tradisjonelt feminine; leketøy som står i «jentehyllene» i butikken. Jentene får for eksempel enerett til å bruke klatreveggen ute i perioder, da den kanskje ellers blir brukt bare av guttene. Det handler igjen om valg av leker, venner og forventninger til jenter og gutter og våre allerede språklige- og kroppsliggjorte forestillinger om hva et barn, en jente og gutt er og kan bli. For videre lesning se nettstedene: www.jamstalldforskola.se og www.hjalli.is.

4. Personalets holdninger til likestillingsarbeid

I perioden 1996–99 pågikk det et større utviklingsarbeid i Gävle i Sverige der det deltok 9 barnehager, 370 barn og 87 pedagoger; 82 kvinner og 5 menn. Målet med prosjektet (*Jämställdhetsprojekt på Tittmyrans och Björntomtens förskolor*) var å se om det var mulig å endre jenters og gutters kjønnsroller for at de senere i livet skal ha større valgmuligheter, ikke minst gjaldt dette skole og yrkesliv (Svaleryd 2002).

Personalet brukte observasjon som metode. Når personalet observerte, var

de opptatt av hvilket rom barna lekte i og forskjeller i lekemønster mellom jenter og gutter. Hvilke barn lekte sammen, og hvor mange barn var det? Hvilke leketøy og hva slags materiell brukte jentene og guttene? Hvor var den voksne under leken? Hva trente barna på gjennom de lekene de lekte?

Personalet gikk inn i sine forklaringer på hvorfor de selv handlet som de gjorde. I starten tok de kritikken personlig og gikk i forsvar. Personalet lærte at det er et skille mellom hva de gjør og hvem de er. Ved hjelp av videokamera og egenobservasjoner kom de til nye innsikter, og først da var en forandring mulig, skriver Svaleryd. Personalet arbeidet i utgangspunktet med kjønnsblandede grupper. Barna skulle kunne leve og leke sammen uansett kjønn og alder. I samsvar med den forskningen som er gjort til nå, skriver Svaleryd at det viste seg at guttene tok rommet og jentene ble personalets hjelpere. De begynte derfor å dele barnegruppa etter kjønn. Pedagogene ville gi jentene og guttene samme erfaringer, kunnskaper og muligheter til å utforske verden, men det måtte skje på ulike måter ettersom jenter og gutter er ulike, mente prosjektgruppa.

Slik jeg vurderer dette prosjektet, bygger det på at jenter og gutter er ulike i utgangspunktet, altså en dualistisk tenkning. I dette heftet har vi prøvd å utfordre denne praksisen, da det vært argumentert for et syn på barnet og kunnskap som mer komplekst. Vi skaper kjønn i barnehagen. Innledningsvis refererte vi til Aasebø og Melhus (2005) som skriver: «Det er biologiske forskjeller mellom jenter og gutter, kvinner og menn. Men hvilken betydning disse biologiske forskjellene får, er ikke naturgitt, de er kulturelt betinget».

Derfor er det helt sentralt for det videre arbeidet at vi ikke kun arbeider med dualistiske perspektiver, men snakker om femininiteter og maskuliniteter i flertall og trekker inn kroppens uttrykk i det videre arbeidet.

5. Vennskap – med fokus på inkludering og ekskludering

Likestilling og likeverd handler om hvilke relasjonsmønstre som utvikles. I leken inkluderer og ekskluderer barn hverandre verbalt og kroppslig. Dette er en del av barnekulturen. Når vi arbeider med likestilling og likeverd, har vi et ansvar for å utvikle verdier sammen med barna som synliggjør maktstrategier mellom barna over tid. Hva som er makt i relasjonene mellom barna, må barna selv være med på å definere samtidig som vi har felles verdier i forhold til hvordan vi skal være mot hverandre.

Vi har tidligere sett et eksempel på hvordan man kan synliggjøre konflikter og arbeide pedagogisk med vennskap. Personalet observerte en gruppe jenter og gikk inn i konfliktene som oppsto. Videre snakket de med jentene alene og sammen. Foreldrene ble trukket inn, og personalet fikk til et samarbeid med foreldrene. Det var viktig for personalet å gi positiv anerkjennelse samtidig som de korrigerte jentenes samhandlingsmønstre. Jentene hadde ulike språkkompetanse og ulike forutsetninger for å sette ord på hva de følte. Det ble som tidligere beskrevet brukt språkposer for utvikle historier om det som skjedde når de lekte sammen.

6. Vennskap på tvers av kjønn

Det ligger forventninger fra foreldre og fra oss selv om at jenter og gutter liker å leke med barn av det samme biologiske kjønn. Rommenes materielle innhold og hva vi tilbyr jenter og gutter, er med på å bygge opp under disse forventningene. Det finnes mange historier om foreldre som bekymrer seg hvis jenta eller gutten deres liker eller velger å leke med det motsatte kjønn. Hvor kommer denne bekymringen fra? Er det en innebygd redsel for at man ikke lærer å være jente eller gutt hvis man leker for mye med det motsatte kjønn? En mor fortalte bekymret til en avdelingsleder at det var så få fra barnehagen som skulle begynne på skolen sammen med sønnen hennes. Avdelingslederen stusset da det var en flerkulturell norsk gutt og to jenter som skulle begynne sammen med sønnen hennes.

En assistent fortalte at voksne har lett for å si at vennskap på tvers av kjønn er kjæresteforhold, og at vi da både seksualiserer og voksengjør og «søtliggjør» et vennskap mellom gutt og jente. Barna blir puttet i de voksnes bås. Assistenten hadde erfart at hvis vi sier at en gutt og en jente bare er venner og ikke kjærestere, er det lettere for noen muslimer å akseptere relasjonen. Hun mente at noen muslimer har vanskeligheter med å akseptere at deres lille datter for eksempel har en kjæreste i barnehagen, mens det å ha en venn kan være lettere.

Det å mestre kommunikasjon og lek med alle barna i barnehagen er en sosial kompetanse. Alle har noe å lære av alle. Personalet kan i større grad møte foreldrene med sine eventuelle bekymringer og fortelle om vennskap og lekemønstre på tvers av kjønn som en ressurs gjennom ulike praksisfortellinger fra barnehagen.

7. Lukkede og åpne tekster om kjønn i barnehagen

Hvordan kan du skrive om og reflektere over denne teksten?

Jenter, i motsetning til gutter, søker å likne på hverandre. Jentene er relasjonsorienterte. Jentene tilbringer mer tid med personalet i barnehagen, men guttene får mer oppmerksomhet. Jentene tar sjelden en kamp om plassen, men aksepterer at de er mindre viktige, mindre interessante og mindre morsomme. Jentene behager de voksne, hører etter og venter, for da er man flink og får kjærlighet.

Er det slik i din barnehage?

Tips til videre arbeid

- Fortell andre historier om jenter som gir dem anerkjennelse og posisjon i barnehagen. Se videre på hvilke ord som relateres til det å være jente.

8. Historier om helter – hvilke metaforer er det som brukes?

En mannlig student som var i praksis fortalte denne historien: En gutt på fem år lekte en del med Barbie i barnehagen. Personalet syntes tilsynelatende det var greit at han lekte med Barbie, men de var bekymret for hvordan han skulle bli møtt på skolen av de andre barna; særlig guttene. Hvilke problemstillinger kan vi trekke ut av denne fortellingen? Barbie er symbolet på det ultrafeminine og noe som utelukkende tilhører en jenteverden. Gutter som leker med Barbie, bryter den usynlige grensen for hva en gutt kan tillate seg å leke med.

Dialogen og refleksjonene rundt dette eksemplet munnet ut i at en av de andre mannlige studentene i klassen reflekterte rundt hvorfor ikke personalet spurte gutten om hans lek med Barbie. Kanskje Barbie ble brukt i en sammenheng som gav mening for ham, hvor han fikk en posisjon som gav leken hans verdi? Dialogen blant studentene startet med en historie fra barnehagen. Personalgruppa i barnehagen kunne ha reflektert videre rundt denne historien hvis det hadde vært en kultur for å reflektere over spørsmål som dette. Diskursen om hva som er feminint og maskulint kunne vært en overbygning, og personalet kunne diskutert guttens lek med Barbie sammen med ham for å videreutvikle samtalene om det å være gutt i barnehagen i dag.

Det finnes mange typer feminiteter og maskuliniteter (Sataøen 2004). Vi bør bevisstgjøre oss våre holdninger og utvikle mangfoldige og kritiske blikk på fortellinger som skaper mønstre og som vi kjenner vi vil yte motstand mot fordi de rokker ved våre forestillinger om hva som er normalt.

De fleste barna har en klar formening om hva det motsatte kjønn liker av historier i barnehagen. Barn trenger å tilhøre en sosial gruppe. Det å bli forbundet med det feminine er ofte ikke ønskelig for guttene. Hvis en jente eller en gutt viser motstand mot det som er kjønnsstereotypisk, får hun eller han kanskje ikke den støtten de trenger, for å utvide sine historier om hvem han eller hun er eller kan bli.

9. Å lese tradisjonelle eventyr sammen med barna

For et innblikk i hvordan vi kan arbeide med barns lek og eventyr anbefales Bronwyn Davies' bok: *Hur flickor och pojkar gör kön* (2003). Boka skisserer en metodisk tenkning som omfatter hvordan førskolelæreren kan arbeide med jenter og gutter i alderen 4–5 år. Vi kan lese tradisjonelle eventyr for barna og reflektere sammen med dem om de ulike posisjonene de ulike figurene i teksten tar og får.

Hvem i fortellingen identifiserer jenter og gutter seg med, og hvorfor? Vi kan stille motspørsmål sammen med barna og åpne opp for forskjellighet og mangfold i det å være jente og gutt. I analysen må man ikke bare være opptatt av innholdet, men også av metaforene, relasjonsmønstrene, makt- og lystmønstre som skapes i teksten, skriver Davies.

Denne boka er en teoretisk gjennomgang av hvordan vi skaper kjønn. Fokuset ligger på hvordan kjønn konstitueres i barnehagen. Istedenfor å snakke om passive og svake jenter er det viktig å åpne opp for ulike subjektiviteter i relasjon til makt som hele tiden er under endring. Davies mener at jenter trenger å lære å bruke kroppen på en mer kraftfull måte, og de trenger å utvikle et nytt sett av metaforer som kan erstatte «den romantiske kjærlighetsdiskursen».

I temaheftet har vi tatt for oss likestilling som et demokratiseringsprosjekt med fokus på praksiser og dialoger mellom med barn og voksne. Førskolelæreren har det faglige ansvaret i barnehagen for å virkeliggjøre rammeplanens intensjoner om en likestillingsfremmende pedagogikk. Temaheftet reiser teoretiske og metodiske spørsmål om våre praksiser i barnehagen. Det er en menneskerett å ikke bli satt i bås gjennom språklige og kroppslige uttrykk. Den mangfoldige barnehagen kan tåle likhet og forskjellighet som verdigrunnlag hvis man arbeider systematisk med omsorg og læring som verktøy. Når vi forstår omsorg og læring som dynamiske begreper relatert til barnehagens mangfoldige hverdag, kan barnehagens samfunnsmandat som verdiskaper i et flerkulturelt samfunn virkeliggjøres.

Litteratur

- ASKLAND, L. OG N. ROSSHOLT (2005): Et eksempel på metodisk arbeid i barnehagen. (arbeidsdokument)
- ANDRESEN, R. (1998): *Kjønn og kultur. En studie av voksnes deltakelse i barns kjønns sosialisering på grunnlag av et observasjonsmateriale fra norske barnehager.*
- BFD (2004): *Den gode barnehagen er en likes-tilt barnehage, Handlingsplanen for likestilling 2004–2007.* Barne- og Familiedepartementet.
- BFD (2004): FNs barnekonvensjon – fra visjon til kommunal virkelighet. Et informasjonshefte om FNs barnekonvensjon. FNs barnekonvensjon ble norsk lov i 2003. Heftet kan lastes ned fra departementets sider.
- BFD (2005): *Klar ferdig gå. Tyngre satsing på de små.* Arbeidsnotat mars 2005.
- BFD (2005): *Barnebageloven*, kunngjort 17062005, ikrafttredelse 1012006. Loven er endret 1995-05-19, 1997-06-19.
- BIRKELAND, L. (1998): *Pedagogiske erobringer*, Oslo: Pedagogisk Forum
- BOLAND, L., M. BRÆND, I. CARLSEN, T. HORNE OG K. STOLTENBERG (2005): *Barns fortellinger om lek.* Prosjekt om lek.1 studieår Førskolelærerutdanningen, Høgskolen i Oslo
- DAHLBERG, G., P. MOSS, OG A. PENCE (2002): *Fra kvalitet til meningsskaping: morgendagens barnehage.* Oslo: Kommuneforlaget.
- DAHLBERG, G. OG P. MOSS (2005): *Ethics and politics in early childhood education.* London: Routledge Falmer,
- DAVIES, B. (2002): *Hvordan gör jenter og gutter.* Stockholm: Liber.
- DAVIES, B. (1993, 2003): *Shards of Glass, Children reading & writing beyond gendered identities.* Chresskill, New Jersey: Hampton Press Inc. (revised edition).
- DAVIES, B. (2000): *A Body of Writing 1990–1999.* Walnut Creek: Alta Mira.
- DAVIES, B. (2002): *(In)scribing bodylandscapes relations.* Altamira Press, Oxford.
- GJERVAN M., ANDERSEN C. E, BLEKA M. (2006): *Se mangfold! Perspektiver på flerkulturelt arbeid i barnehagen.* Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- HERSKIND, M. (2005): *Mimetiske lærerprosesser, det å lære ved å gjøre – og være – den man etterligner. Barnehagefolk nr. 4. s.78–85.*
- KD (2006): *Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver av 1 mars.* Kunnskapsdepartementet.

LØKKEN H. (2005): Det fenomenologiske i Haugen S, Løkken H. Og Røthle M. (red.) *Småbarnspedagogikk. Fenomenologiske og estetiske tilnæringer*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.

MOI, T. (1998): *Hva er en kvinne?: kjønn og kropp i feministisk teori*. Fakkell. Oslo: Gyldendal.

MOSER T. (2003): Kroppens og bevegelsens betydning for barn i daginstitutioner. *Sølvguiden*, s. 62–65. Learning Lab Danmark. Danmarks pædagogiske universitet.

ODELFORS, B. (1998): *Förskolan i ett könsperspektiv* Studentlitteratur

PAULSSON, I. OG M. ÖHMAN (1999): Flicklek – pojklek – samleik? *I Olika på lika villkor – En antologi om jämställdhet i förskolan*, Skolverket, Uppsala: Stake Kommunikasjon

ROSSHOLT, N. (2003a): Pigers og drengers selvforståelse i et relasjonelt (krops)perspektiv. *Sølvguiden*, s. 78–84. Learning Lab Danmark. Danmarks pædagogiske universitet.

ROSSHOLT, N. (2003b): *Barnehagen og førskolelærerutdanningen i et kjønns- likestillings- og diskursperspektiv, et forprosjekt, Kunnskapsstatus og forslag til tiltak*. HiO rapport nr. 19 på oppdrag for Barne- og familiedepartementet.

ROSSHOLT, N. (2005): Det handler om mer enn rosa og blått. Red. Arneberg P. Juell.E og Mørk O. *Samtalen i barnehagen* s.129–146 Oslo: Damm.

ROSSHOLT, N. (2006): Inscripting the Body: «Black», «White» and gender in early childhood education and complexity. *Australian Research in Early Childhood Education* vol.13 issue 1. s.112–124.

SATAØEN.S O. (2004): Guteliv Oslo: Gyldendal.

SVALERYD, K. (2002): *Likeverd. En tanke- og handlingsbok for likestillingsarbeid med barn og unge*. Gyldendal Akademisk.

TAGUCHI. L.H (2004): In på bare benet. En introduksjon til feministisk poststrukturalism. Stockholm: HLS förlag.

TAGUCHI.H.L OG A. ÅBERG (2004): *Lyssnandets pedagogikk- etikk og demokrati i pedagogisk arbeid*. Stockholm: Liber forlag.

ÖHMAN, M. (RED.) (1999): *Olika på lika villkor – En antologi om jämställdhet i förskolan*, Skolverket, Uppsala: Stake Kommunikasjon.

WAHLSTRØM, K. (2003): *Jenter og gutter og pedagoger. Likestillingspedagogikk i praksis*. Oslo: Pedagogisk Forum.

YTTERHUS, B. (2002): *Sosialt samvær mellom barn. Inklusjon og eksklusjon i barnehagen*. Oslo: Abstrakt forlag.

AASEBØ, S.T. OG E. C. MELHUUS (2005): *Rom for barn- rom for kunnskap: kropp, kjønn, vennskap og medier som pedagogiske utfordringer*. Bergen: Fagbokforlaget.

Anbefalt litteratur som det ikke er henvist til i temaheftet

BREDESEN, OLE (2004): *Nye gutter og jenter – en ny pedagogikk*. Cappelen Akademisk forlag/ Nordisk ministerråd.

BÄCK, H. OG H. MADBRO (2002): *Lek i skogen: En jämförelse mellan flickor och pojkar*. Högskolan i Gävle.

DYBLIE NILSEN. R. (2003): Barn og kvinner, barndom og kjønn. En barnforskeres blick på to forskningsfelt. I *Kvinneforskning* nr. 3 s 94–115.

ELVIN-NOWAK, Y. OG H. THOMSSON (2003): *Att göra kön* Bonniers förlag.

NORDIN-HULTMANN, E. (2004): *Pedagogiske miljøer og barns subjektskaping*. Oslo: Pedagogisk Forum.

ROSSHOLT, N. (1998): *Kroppen som erfaringsarena*. Barnehagefolk 3/98. Pedagogisk Forum.

Nettsteder

www.hjalli.is
www.jamstalldforskola.se
www.mibnett.no
www.nikk.uio.no

Utgitt av:

KUNNSKAPSDEPARTEMENTET 2006

Offenlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:

Departementenes servicesenter

Kopi- og distribusjonsservice

www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Publikasjonskode F-4215 B

Heftet kan kjøpes gjennom

Akademika AS

Pb. Blindern, N-0134 OSLO

Telefon: +47 22 18 81 23

Telefax: + 47 22 18 81 01

offpubl@akademika.no

www.akademika.no

Design: Tank Design as

Foto: Sveinung Bråthen

Trykk: RK Grafisk AS

Opplag: 20 000

